

І. Словська,

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри теорії держави і права,
конституційного права і державного управління
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

**НАУКОВИЙ ДОРОБОК М. П. ОРЗІХА
В СТАНОВЛЕННІ ВІТЧИЗНЯНОЇ
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ НАУКИ**

Проголошення незалежності України 1990 року, схвалення Конституції України 1996 року та низки нормативно-правових актів у розвиток конституційних положень стали відправним рубіконом наукового аналізу з питань державного й суспільного життя, обґрунтування ідеології державотворення та дослідження ключових викликів сучасності. Важливе значення перегляду правових основ соціалістичної демократії, усієї тогочасної політичної системи, що мало вагоме ідеологічне навантаження, добре розуміли видатні представники науки радянського державного права. Завдяки проведеним комплексним пошукам на основі вивчення відомих світовій теорії й практиці державного будівництва моделей організації та діяльності публічної влади вченими було запропоновано українську парадигму конституційного ладу з огляду на власні історичні традиції.

Вагомий внесок у дослідження проблем співвідношення держави та громадянського суспільства, муніципальної влади, територіальної організації, прав і свобод людини й громадянина, інститутів демократії, сучасної конституційної реформації політичної системи здійснив професор М.П. Орзих. Учений став одним із найактивніших учасників формування теорії галузі конституційного права в системі права України. Різноманітність його наукових інтересів сприяла здійсненню бажання докласти зусиль до вдосконалення законодавства, що стосується регулювання конституційних і муніципальних відносин. Найактуальніші питання розробки, схвалення й інтерпретації Конституції України

можна назвати серед об'єктів його фахових наукових пошуків.

М.П. Орзих був виконувачем, експертом щодо проектів Конституції СРСР 1977 року та Конституції Української РСР 1978 року, добре обізнаним не лише із суто теоретичними аспектами законотворчого процесу, а й із практичними сутнісними та функціональними характеристиками державотворчої практики. Видатний конституціоналіст відчував дискусійні проблеми трансформації чинного на той час конституційного й галузевого законодавства, нормотворчої, правозастосовної, правоохоронної, правовиховної діяльності. Багаторічний досвід практикуючого юриста, наукового консультанта парламентських, судових і муніципальних органів, Президента України зумовив глибоке розуміння можливих шляхів розвитку правової політики та політико-правових змін у складних історичних умовах.

Кваліфікований учений на високому методологічному рівні комплексно вивчає актуальні проблеми й труднощі становлення українського конституціоналізму на демократичних засадах. Його ґрунтовні розвідки поєднують теоретичні положення, практичні висновки, рекомендації та аргументовані пропозиції щодо гарантованої реалізації Основного Закону України.

Професор уміло оперує філософськими категоріями, пов'язує теорію конституційного права з філософією права, історією правових учень, пояснює окремі наукові положення, цитуючи відомих мислителів різних історичних епох.

У всіх працях ученого чітко проводяться основоположні ідеї верховенства

права й цінності прав особи. При цьому не можна вважати М.П. Орзіха прихильником інтересів певних політичних сил; кожна правова ситуація, яка нечітко регламентується законодавством, аналізується ним із різних позицій. Цей аспект може викликати певні труднощі в студентів, аспірантів, молодих дослідників, практиків, проте його необхідно вважати позитивною рисою навчальної літератури. Юристу не варто бачити лише один бік правової ситуації, оскільки юриспруденція завжди є багатогранною.

Будучи блискучим організатором юридичної науки, він фактично формував нову для правознавців теорію конституціоналізму. М.П. Орзіх був одним із перших учених, який ввів у вітчизняний понятійно-категоріальний апарат дефініції «конституціоналізм», «теорії конституціоналізму», «система конституціоналізму», «місцева державна (виконавча) влада», «місцева самоврядна (представницька) влада», «муніципальне управління (самоврядування)», «регіональна політика», «муніципальна нормотворчість», «соціальне замовлення», «організаційно-правова інновація», «конституційно-процесуальна форма», «самоврядна територія», «територіальний колектив», «виборча інженерія», «виборчі технології», «маніпуляційне проектування виборчого законодавства», «конституційна конфліктність», «конституційно-конфліктний процес», «конституційна імплементація міжнародних договорів в Україні», «конституційні делікти» тощо; науковець працював над вивченням їх сутнісної, змістовної, видової й функціональної специфіки. Зasadничими вимірами досліджуваних аспектів побудови держави та суспільства декларувалися загально визнані принципи відповідності змісту конституційного й поточного законодавства нормам міжнародних договорів та Основного Закону України, горизонтального поділу публічної влади, децентралізації державно-владних структур, професіоналізму й політичного лідерства в державному управлінні, людиноцентристського виміру права.

Професор М.П. Орзіх на основі комплексних, закономірно послідовних пошуків провів низку екскурсів в історію розвитку державно-правових інститутів. Він намагався спрогнозувати еволюцію політичних режимів, віднайти ефективний інструментарій контролю у сфері публічної адміністрації.

Учений значну увагу приділяє порівняльно-правовим дослідженням, спрямованим на з'ясування закономірностей, особливостей розвитку державно-правових явищ у світі, правових традицій, визначення місця національної правової системи серед інших систем, її характеристик у культурному, історико-типологічному, економічному, антропологічному, соціальному, політичному й інших контекстах. Очевидно, що науковець розуміє значення порівняльного дослідження для інтеграції правових систем, уникнення прогалин і колізій у нормативній базі, оптимізації національного законодавства. Порівняльні дослідження сприяють формуванню національно-громадської та культурно-цивілізованої ідентичності сучасної людини.

М.П. Орзіх не прагне абстрагуватися від нагальних проблем державного будівництва постановкою суто теоретичних і методологічних завдань. Поєднуючи описові й аналітико-оціночні засоби аналізу поточного стану законодавства та системи влади, він зосереджує увагу на прикладному застосуванні отриманих результатів. Навіть своєчасність низки робіт монографічного характеру, навчальних посібників, реферативних праць не викликає сумнівів з огляду на їх ґрунтовність, теоретичну та практичну виваженість.

Особливо важливими є думки фахівця, розраховані на умови так званого перехідного періоду розвитку держави й суспільства, який, як показав досвід державного будівництва останнього часу, не може бути одномоментним, неминуче триватиме більш-менш довго. Така позиція цілком відповідає життєвим реаліям, складний характер яких робить небезпечним різке розхитування

правової системи шляхом її надто радикального реформування.

Значним внеском у скарбницю конституційної науки та новим поштовхом для розвитку конституційних реформ стали чітко доведені висновки й пропозиції щодо концепції системи науки конституційного й муніципального права та системи конституційного й муніципального законодавства з огляду на їх комплексний характер. Наукові погляди М.П. Орзіха спонукали до дискусій. Однак саме цим зацікавлюють наукові пошуки вченого, які залишають простір для роздумів і надання власних висновків. Остання теза стосується як молодих, так і знаних дослідників, для яких закладено фундамент досить цікавих, повною мірою не розкритих гіпотез.

Педагогічна й наукова діяльність Марка Пилиповича тісно пов'язується з Одеським державним університетом та Одеською юридичною академією із часу її заснування. Значну увагу вчений приділяє вихованню молодих науковців. Під його керівництвом захистили й підготували до захисту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук багато аспірантів і здобувачів, а також за його наукового консультування захистили й підготували до захисту докторські дисертації інші науковці. Важливо також, що фаховий педагог навчає шляхетності, прищеплює духовну культуру юриста, виконує виховну функцію. «Педагог від Бога», – так можна сказати про ювіляра.

Не претендуючи на повне та всебічне розкриття всіх правознавчих проблем, Марко Пилипович Орзіх ініціював видання серії «Проблеми сучасної конституціоналістики». Новітню працю високого гатунку підготовлено викладачами кафедри конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія», більшість із яких є певною мірою учнями відомого фахівця. Автори компетентно й ґрунтовно викладають матеріал, дотримуючись усіх вимог, що висуваються до такого виду робіт.

Навчальний посібник містить тематичний матеріал, нетрадиційний для навчального курсу конституційного права. Нестандартне на сьогодні навчальне видання може вважатись у певному сенсі одеським варіантом викладання цього циклу, робота над яким була складною через відсутність системних наукових розробок такої проблематики. До його змістовних особливостей можна віднести аналіз сучасного конституціоналізму в Україні, методології конституційної теорії та практики, компаративістське дослідження в конституційному праві, нетрадиційних джерел конституційного права, конфліктності та конфлікту в конституційному праві (Проблеми сучасної конституціоналістики, 2011, Вип. 1, с. 8–159).

Цілоком новаторський характер має продовження наукової праці. Заслужують на пильну увагу підрозділи, присвячені ґносеологічним витокам і теоретико-методологічним основам конституційних перетворень в Україні, формуванню нормативно-правової моделі конституційного ладу, європеїзації конституційного права України, основним напрямом конституційної модернізації в Україні (Проблеми сучасної конституціоналістики, 2012, Вип. 2, с. 7–148, 206–214, 282–396).

Поєднання творчого підходу до вирішення поставлених завдань, їх оригінальність і теоретичні результати характеризуються єдністю змісту та свідчать про особистий внесок кожного автора під керівництвом талановитого вчителя. Вдалих і логічно обраний вибір у з'ясуванні питань, їх актуальність, розумне співвідношення теорії й практики, чіткість викладу свідчать про високий науковий рівень посібника та його практичне значення.

Незалежно від подальших кроків щодо реформування конституційного ладу, які вважатиме за потрібне здійснити законодавець, представлена робота справляє враження ґрунтового наукового доробку. З огляду на поглиблений рівень аналізу зазначеного кола проблем ця праця заслуговує на реко-

мендування Міністерством освіти і науки України для навчального процесу та буде корисною й цікавою як для наукового середовища, так і для широкого кола читачів, які цікавляться предметом дослідження.

Марко Пилипович Орзіх – чудова людина й видатний учений, якого вирізняє висока ерудиція, неординарність мислення, новизна суджень.

Учитель у найвищому сенсі цього слова, він є життєлюбом із чудовим почуттям гумору.

Звертаюсь до ювіляра зі словами щирої вдячності за поради й настанови під час підготовки власного дисертаційного дослідження. Бажаю Божої ласки, доброго здоров'я, сімейних гараздів і подальших успіхів у науковій діяльності. Многая літа!

